

9. Евстратова А. И. Государственная политика и женский вопрос в 20–30 гг. / А. И. Евстратова // Социальные трансформации и положение женщин в России: Тез. докл. междунар. науч. конф. 3–4 марта 1995. — Иваново, 1995. — С. 156–175.
10. Бондаренко Н. О. Деякі аспекти законодавчого регулювання становища жінки у сім'ї в Радянській Україні / Н. О. Бондаренко // Вісник / Національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2003. — Вип. 23. — С. 248–253.
11. Дячук Ю. Деякі міркування стосовно прав жінок / Ю. Дячук // Права людини. — 2000. — № 28. — С. 4–8.
12. Кравцов А. І. До питання про об'єктивне висвітлення місця і ролі жінки в радянському суспільстві / А. І. Кравцов // Жіночий рух в Україні: історія і сучасність: Міжнар. наук.-метод. конф.: Одеса, жовт. 1994 р.: Тез. доп. — К., 1994. — С. 19–20.
13. Земзюліна Н. І. Формування світогляду радянської жінки в 20–30-х рр. ХХ ст. (історіографія проблеми) / Н. І. Земзюліна // Вісник / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси, 2010. — Вип. 192. Сер.: Історичні науки. — С. 14–17.
14. Лабур О. В. Інформаційний потенціал джерел з життя харків'янок 1920-х років / О. В. Лабур // Історія та географія: Зб. наук. пр. — Х: Майдан, 2011. — Вип. 40. — С. 196–200.
15. Лабур О. В. «Нова жінка»: унормовані образи жінки-суспільниці і жінки-трудівниці в радянській літературі України 1920–1930-х років / О. В. Лабур // Краєзнавство. — 2010. — № 3. — С. 205–213.
16. Лабур О. В. Радянська історіографія про «звільнення жінки» в Україні 20–30-х рр.: перетворення ідеї в догму / О. В. Лабур // Сторінки історії: Зб. наук. пр. — К., 2009. — Вип. 28. — С. 121–129.
17. Терещенко Ю. В. «Нова радянська жінка» в Україні в 1920-х рр. ідеальний образ / Ю. В. Терещенко // Збірник наукових праць / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2008. — Вип. 32. — С. 153–166.
18. Омельчук М. Жінки в Радянській Україні / М. Омельчук // Жіночий рух в Україні: історія і сучасність: Міжнар. наук.-метод. конф.: Одеса, жовт. 1994 р.: тез. доп. — К., 1994. — С. 153–154.
19. Дашкова Т. Идеология в лицах: формирование визуального канона в советских женских журналах 1920–1930-х годов / Т. Дашкова // Культура и власть в условиях коммуникационной революции ХХ века; [Под ред. К. Аймермахера, Г. Бордюгова, И. Гробовского]. — М., 2002. — С. 103–128.

Анотації

Коханова А. А. Проблема общественно-политического положения женщины в Советской Украине в период 1920–1930-х г. в постсоветской историографии.

В статье исследуется проблема изменения правового положения женщины в УССР в 20–30-х гг. ХХ в. в историографии постсоветского (современного) периода, анализируется привлечение женщин к политической жизни государства. Прослеживаются особенности исследования разными авторами процесса привлечения женщин к партийным организациям и институтам.

Ключевые слова: историография, женщины, УССР, общественно-политическая жизнь.

Kokhanova A. A. The problem of social and political status of women in Soviet Ukraine during the 1920–1930's in post-Soviet historiography.

The article examines the problem of changing the legal status of women in the USSR in 1920–1930 in the post-Soviet historiography (modern) period, analyzes the involvement of women in the political life of the state. The research process of attracting women to the party organizations and institutions is traced.

Key words: historiography, women, Ukrainian SSR, social and political life.

Надійшла до редакції 12 вересня 2013 р.

УДК 94(4)„192/199”(477):61(09)

Т. М. Моїсеєва

ГРОМАДИ СЕСТЕР МИЛОСЕРДЯ: КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ СЕСТРИНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СТАТУТІВ)

У статті, на основі аналізу статутів кількох територіальних громад Російського Товариства Червоного Хреста, розглядаються їх завдання, основні принципи й критерії формування та діяльності сестринського персоналу.

Ключові слова: общины сестер милосердия, Російське Товариство Червоного Хреста, Статут.

Сучасна система охорони здоров'я в Україні не в повній мірі відповідає викликам часу. За офіційними даними, наша держава значно випереджає інші європейські країни та колишні республіки СРСР за *рівнем смертності*. Для порівняння — станом на 2005 р. коефіцієнт смертності (на 1000 жителів) становив: Канада — 7.3, США — 8.3, Франція — 8.5, Японія — 8.6, Польща — 9.6, Великобританія — 9.7, Німеччина — 10.1, Латвія — 14.2, Білорусь — 14.5, Росія — 16.1, Україна — 16.7. І хоча в останні роки ситуація поліпшилась, ми і в 2012 році (з показником 14.6) були «попереду всіх» [1].

За підсумками організації медичної допомоги населенню у 2010 році МОЗ зазначало: «Найгострішою демографічною проблемою України була і залишається несприятлива динаміка смертності населення. Сучасна кризова ситуація зі смертністю формувалася на тлі тривалих неблагополучних тенденцій 1965–1984 рр., які були різко підсилені наслідками чорнобильського лиха і негативним впливом затяжної соціально-економічної кризи перехідного періоду. Прикро, але параметри режиму смертності в Україні за останні 10 років зберігаються на рівні найгірших показників середини 90-х років — піку кризи смертності. Затяжна стагнація показників смертності свідчить про сталість неблагополуччя у режимі вимирання населення України [2].

Теза щодо «вимирання» (депопуляції) підтверджується і даними стосовно *природного приросту населення* (в 1990 р. він становив **плюс** 27.6 тис. осіб, в 2000 р. — **мінус** 373 тис., у 2010 — **мінус** 200.5 тис., у 2012 р. — **мінус** 142.4 тис.) [3] та *його старіння* (у 2006 р. індекс старіння становив 140.9 %, а в 2010 р. — вже 146.1 %) [4].

Медична сфера потребує суттєвих змін і, звісно, належного фінансування. В цьому сенсі як суспільний, так і науковий інтерес являє вивчення досвіду організації медичної допомоги в минулому, ролі в цій справі Товариства Червоного Хреста (яке існує і понині) та волонтерського по своїй суті руху сестер милосердя.

Історіографія проблеми в значній частині представлена загальними працями з історії Товариства Червоного Хреста як російських, так і українських авторів [5].

Статті, в яких безпосередньо вивчається діяльність громад сестер милосердя, охоплюють в основному період Першої світо-

вої війни. В межах досліджуваної теми автори коротко згадують і деякі положення статутів [6].

Найбільший інтерес представляє праця Пастернак А. В., де в окремому розділі докладно розглядається Загальний устав общин Червоного Хреста, затверджений у 1903 р. [7].

В той же час недостатньо дослідженими залишаються нормативні документи окремих (територіальних) громад, які (в порівнянні із Загальним статутом) мали і свою специфіку.

Мета статті: на основі аналізу статутів громад милосердя, що діяли в різних регіонах Російської імперії, виявити їх завдання, критерії підбору та формування сестринського персоналу.

При написанні статті нами в якості джерел використано наступні документи: Устав общины сестер милосердия на Кавказе (Затверджений на засіданні Головного Управління 21 грудня 1885 р.), Устав Виленской Мариинской общины сестер милосердия Российского общества Красного креста (26 березня 1891 року), Устав Житомирской Мариинской общины сестер милосердия Российского общества Красного креста (9 вересня 1910 р.), Устав Александрийской общины сельских сестер милосердия общества Красного Креста (1 березня 1912 р.), Проект устава Костромской Общины сестер милосердия во имя Федоровской Божией матери.

Рух сестер милосердя в Російській імперії виник в середині XIX ст. і став проявом високої духовності та жертвності жіноцтва. Саме в цей час було сформовано перші общини сестер милосердя в Петербурзі (1844 р.) та Москві (1848 р.). З початком Кримської війни зростає потреба в медичному персоналі і в 1854 р. в Петербурзі було утворено Хрестовоздвиженську громаду, покликану готувати персонал для роботи безпосередньо в умовах війни. Організацією та діяльністю громади опікувався талановитий російський хірург М. І. Пирогов [8].

З заснуванням Російського Товариства Червоного Хреста (РТЧХ) всі новостворювані общини підпорядковувалися йому [9]. На 1915 р. в Російській імперії нараховувалося вже 115 таких закладів, що знаходилися в підпорядкуванні РТЧХ [10] і діяли на основі затверджених статутів.

Метою громад була підготовка сестер милосердя для догляду за хворими та пораненими у військовий час, а також праця у військово-лікарняних закладах, світських лікарнях, приват-

них будинках. Окрім цього, передбачалося відрядження сестер під час епідемій у постраждалих від них місцевості [11].

Деякі установи розширювали коло завдань. Так, Статутом Житомирської громади передбачалася участь сестер у міжнародних акціях Червоного Хреста у випадках війн між третіми державами [12], а Олександрійської (Херсонська губернія) — можливість пройти курс догляду за хворими по затвердженій Головним управлінням програмі тим сільським жителям, «которые пожелают приобрести эти знания, отсутствие которых столь ощутительно в крестьянском быту» [13].

В кожному уставному документі окремим параграфом визначався штат общини сестер милосердя, який коливався від 10 (Олександрійська община) до 12 (Віленська, Костромська) осіб. При цьому зазначалося, що він може бути збільшений з урахуванням реальної потреби в медичному персоналі та наявності необхідних коштів [14].

У Статуті Кавказької громади було наголошено, що до її складу входять всі сестри милосердя, що працюють у лікарняних закладах Кавказької воєнної округи. Для заміщення тих, що вибувають, прописувалася норма щодо формування резерву з 15 кандидаток, які систематично проходять підготовку по догляду за хворими і пораненими по затвердженій програмі [15].

Нормативні документи регламентували вік та вимоги до претенденток на звання «сестри». Отримати його могли дівчата, удовиці та заміжні жінки всіх станів, християнського віросповідання. Що стосується віку, громади визначали його практично однаково: від 19 до 45 років (Костромська громада), від 20 до 40 років (Віленська), від 18 до 40 років (Житомирська) від 21 до 40 років (Кавказька) [16].

Окрім цього, претендентки повинні були знати грамоту (вміти читати і писати, а у статутах Віленської та Кавказької общин акцент робився на необхідності знання російської мови) та мати високі моральні якості [17].

Особи, що бажали вступити в общину, повинні були до заяви, окрім метрики, додати посвідчення від поліції щодо благонадійності, а неповнолітні та заміжні також довідку відповідно, від батьків та чоловіка щодо їх згоди на цей крок.

Рішення щодо зарахування претенденток мало прийматися опікунством після ознайомлення з їх минулим життям «для

убеждения в их безукоризненной нравственности». Прийняті до громади вступали до розряду «испытующих» [18].

Враховуючи складність завдань, що стояли перед общинами, вірогідну можливість роботи нерідко в екстремальних умовах війн, епідемій, велика увага приділялася спеціальній підготовці сестер. Вона повинна була складатися з теоретичної і практичної частин під проводом лікарів по програмі, затвердженій Головним Управлінням.

Практичні заняття проводилися безпосередньо в клінічних умовах під керівництвом лікаря або в аптеці (під керівництвом фармацевта). Теоретичні курси читалися головним лікарем та запрошеними спеціалістами [19].

За статутом Олександрійської громади допущеними до проходження теоретичного та практичного курсу могли бути дівчата, що закінчили двокласні сільські школи сестер милосердя (Міністерства народної освіти) та досягли 18-річного віку [20].

По завершенні навчання особи складали іспит, а також мусили витримати встановлений уставом випробувальний термін (в різних громадах — від півроку до двох років). Лише після цього тим, хто гідно подолав всі ці труднощі, присвоювалося звання сестри милосердя Товариства Червоного Хреста, з наданням спеціального знаку та свідоцтва [21].

За таким же сценарієм формувалася і резерв сестер, для підготовки яких деякі громади відкривали спеціальні курси (зокрема Віленська — двохрічні курси). Майбутні курсантки повинні були дати зобов'язання перебувати в резерві общини та з'явитися на службу в розпорядження Товариства Червоного Хреста у випадку початку військових дій, на весь їх період [22].

Важливою складовою статутів є визначення вимог до сестер при виконанні ними основних обов'язків: «а) точное исполнение приказаний врача; б) заботливость о своевременном приеме больными лекарств и пищи, и об опрятности и спокойствии больных; в) снисходительное, кроткое обращение с больными и постоянная, в течение дня и ночи, забота об облегчении их страданий» [23].

Свою роботу сестри повинні були виконувати безоплатно. Як зазначалося в статуті Житомирської громади, «бескорыстие является первым условием ее (сестры) христианского служения» [24].

Плата за службу на посадах штатних сестер при військово-лікарняних закладах вносилися цими установами в громаду, яка утримувала необхідну кількість персоналу. Сестри (штатні та позаштатні), що працювали в цих закладах, у випадку хвороби «бесплатно пользуются в сих учреждениях на офицерском положении», а при пораненні чи каліцтві користувалися правами на покровительство Комітету про поранених (наказ по військовому відомству № 325 від 1877 р.) [25].

На утримання общини йшли і ті кошти, що були зароблені сестрами в цивільних лікарняних закладах та приватних будинках. У статуті Житомирської громади було виписано: «Сестры милосердия не имеют права принимать для себя ни вознаграждения, ни подарков от частных лиц и учреждений» [26].

Община також мала право приймати від громадських закладів та приватних осіб замовлення на другорядні роботи (виготовлення перев'язувального матеріалу, госпітальної білизни та ін.). В цих випадках половина зароблених грошей мусила відійти громаді, а інша розподілялася між всіма сестрами порівну і зберігалася у касі закладу (за статутом Кавказької громади всі суми перераховувалися їй). Видавалися вони в певних випадках: при переході в іншу громаду, по вислuzі не менше 15 років, у випадках звільнення по тяжкій хворобі або заміжжі та при відрядженні на військові дії [27].

З метою забезпечення для всіх сестер можливості ознайомлення з практикою шпитальної служби та клінічного лікування сестри повинні були почергово працювати в цих закладах [28].

На кожну сестру велися так звані послужні списки, куди вносилися вся інформація щодо їх служіння, відряджень, відпусток і т. д.

Сестри та «испытующие, оказавшиеся неспособными к труду по нерадению к принятым на себя обязанностям или по неodobрительному поведению», виключалися з громади [29].

Життя сестер в общині підпорядковувалося жорсткому внутрішньому розпорядку і, в певній мірі, нагадувало чернече. Так, вони мусили проживати у загальному приміщенні та носити встановлену форму, яка складалася з плаття сірого (в деяких громадах — коричневого кольору), білого фартуха з нашитим на грудях червоним хрестом та білої головної косинки.

Верхній одяг опікунством громади також визначався певного покрою та кольору.

Община забезпечувала сестер, по мірі необхідності, одягом та взуттям, а також, на розсуд опікунства, щомісячно незначними сумами на дріб'язкові витрати (від 2 до 5 крб.) [30].

Побачення з родичами було можливим лише з дозволу старшої сестри у приймальній кімнаті общини (статут Кавказької громади передбачав можливість, у випадку хвороби, приймати родичів і знайомих в своїй кімнаті). Вона ж давала дозвіл на відлучення з громади на певний термін. У відпустки сестри відпускалися по черзі, за рішенням опікунки общини (нормативний документ Кавказької громади уточнював термін відпустки — не більше одного разу на рік терміном на 2 місяця).

У вільний від виконання основних обов'язків час сестри та «испытующие» не мали права ухилитися від будь-якої роботи по общині (шиття білизни, господарські роботи та ін.) [31].

Специфіка Олександрійської громади (*сільських* сестер милосердя) зумовлювала і коло додаткових робіт: праця на городі, догляд домашніх тварин «в целях обеспечения хозяйственных и продовольственных нужд самой общины... и без ущерба для дела ухода за больными» [32].

Сестри, що дістали необхідний досвід роботи та звільнялися за власним бажанням, зараховувалися в резерв сестер милосердя Червоного Хреста з наданням посвідчення та повинні були повідомляти про зміни місця проживання [33].

Особи, що були включені в комплект емеритури (пенсійна каса) та мали вислугу не менше 20 років, отримували право на пенсію з цієї каси. Внески в касу здійснювало Опікунство общини. Статутом Віленської громади визначався розмір внеску (1 крб. в місяць), а Кавказької — суб'єкти здійснення цих платежів: община (якщо сестра перебуває на цей час в ній), місцеві відділення Товариства Червоного Хреста (в тих місцевостях, де служать сестри), Окружне управління (у випадках, якщо в місцях служби сестер немає місцевого відділення РТЧХ) [34].

Уставний документ Віленської громади закріплював її обов'язок «по мере возможности, и в случаях особо уважительных», піклуватися про тих сестер, що покинули громаду і не мали права на пенсію з емеритальної каси [35].

Рішенням державної ради від 4 червня 1901 р. сестрам милосердя передбачалася пенсія з державного казначейства для тих осіб, що прослужили не менше 25 років (розмір пенсії — 200 крб. на рік), або тих, хто втратив здоров'я, з вислугою не менше 15 років (150 крб.). За кожен сестру община зобов'язана була вносити в казначейство по 12 крб. на рік. Отримання пенсії з державного казначейства не позбавляло пенсіонерок права на отримання інвалідного капіталу. Емеритальний фонд сестер милосердя Товариства Червоного Хреста (в розмірі, який був на день прийняття узаконення) передавався з головного управління РТЧХ в державне казначейство [36].

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що Статути громад сестер милосердя Російського Товариства Червоного Хреста є важливим джерелом інформації для дослідження основоположних принципів діяльності цих громад. Зокрема: визначення їх завдань, критеріїв до формування та діяльності сестринського персоналу (вік, моральні якості, спеціальна підготовка, дотримання суворої дисципліни в межах общини, безоплатність праці, право на пенсію).

Джерела та література

1. Демоскоп weekly: Інститут демографії і Національного дослідницького університету «Высшая школа экономики». — № 569–570. — 30 вересня — 13 жовтня 2013.
2. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». — К.: МОЗ України, 2011. — С. 7.
3. Держстат України 1998–2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html
4. Медико-демографічна ситуація... — С. 6.
5. Кармалюк С. Організація Червоного Хреста в Україні в 1867–1920 рр. Дис. ... канд. іст. наук. — Кам'янець-Подільський, 1998; Вакула Н. С. Червонохресному руху на Закарпатті — 130 років. Сторінки історії //Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Медицина. — 2012. — Вип. 1 (43). — С. 210–216; Недра К. М. Червоний хрест. Катеринославський досвід (1908–1917) // Гуманітарний журнал. — 2009. — № 3–4. — С. 137–144; Грибан О. Г. Історичні обставини створення та початковий етап діяльності Російського Товариства Червоного Хреста в українських губерніях (кінець XIX — початок XX ст.) //Вісник аграрної історії: Збірник наукових праць. — 2012. — № 3. — С. 179–184; Ореховський В. Діяльність Російського Товариства Червоного Хреста по евакуації поранених та хворих з передових позицій у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/slv/2011_12/st29.pdf та ін.
6. Титовская Ж. В., Ямпольская Л. Н. Движение общин милосердия в Российской империи в годы Первой мировой войны (1914–1918 гг.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lb1.textedu.ru/docs/1870/index-85667.html>; Титовська Ж. В. Російські жінки-добровольці на фронтах Першої світової війни (1914–1917 рр.). // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2011. — № 11 (222), ч. 1. — С. 52–60; Волькович А. Ю. Свято-Троїцька община сестер милосердя [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.omophor.ru/articles/svyato-troicka-ya-obshchina-sester-miloserdija>; Карпычева Л. А. Общины сестер милосердия и православная церковь [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.historyosm.ru/public/article2.pdf>.
7. Пастернак А. В. Очерки по истории общин сестер милосердия. — М.: Издательство «Свято-Димитриевское училище сестер милосердия», 2001. — 304 с. — Гл. 9 Положение общин сестер милосердия в начале XX века. — С. 199–220 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://shemshur.narod.ru/Portfolio/Sv_Dim_school/Studies-2_9.pdf.
8. Костина Е. Ю. История социальной работы: Учебное пособие. — Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2003. — 110 с.
9. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. — СПб.: Брокгауз — Ефрон. 1890–1907 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/.
10. Титовская Ж. В., Ямпольская Л. Н. Движение общин милосердия в Российской империи в годы Первой мировой войны (1914–1918 гг.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lb1.textedu.ru/docs/1870/index-85667.html>.
11. Проект устава Костромской Общины сестер милосердия во имя Федоровской Божией матери. — Кострома: губернская типография, 1900. — 17 с. — § 2. — С. 1; Устав Виленской Мариинской общины сестер милосердия Российского общества Красного креста. — Вильна: Типография штаба Виленского военного округа, 1900. — 28 с. — § 1. — С. 1–2; Устав Житомирской Мариинской общины сестер милосердия Российского общества Красного креста. — Житомир: Волынская губернская типография, 1911. — 35 с. — §§ 3, 4, 5. — С. 2.
12. Устав Житомирской... — § 9. — С. 3.
13. Устав Александрийской общины сельских сестер милосердия общества Красного Креста. — Александрия: Типография Ф. Х. Райхельсона, 1912. — 16 с. — § 2. — С. 1–2.
14. Проект устава Костромской... — § 45. — С. 13–14; Устав Виленской... — § 46. — С. 20–21; Устав Александрийской... — § 7. — С. 3.

15. Устав общины сестер милосердия на Кавказе. — Тифлис: Типография Канц. Главнач. гражд. част. на Кавказе, 1886. — 20 с. — § 3. — С. 4.
16. Проект устава Костромской... — § 26. — С. 8; Устав Виленской... — § 17. — С. 8; Устав Житомирской... — § 31. — С. 10; Устав общины... на Кавказе. — § 5. — С. 5-6.
17. Устав Виленской... — § 17. — С. 8; Устав общины... на Кавказе. — § 5. — С. 6.
18. Проект устава Костромской... — §§ 27, 28. — С. 8-9; Устав Виленской... — §§ 18, 19. — С. 8-9, § 21. — С. 10; Устав общины... на Кавказе. — §§ 6, 7. — С. 6; Устав Житомирской... — §§ 32, 35. — С. 10-11.
19. Проект устава Костромской... — §§ 46, 48. — С. 14; Устав Житомирской... — § 36. — С. 11-12; Устав общины... на Кавказе. — § 8. — С. 7.
20. Устав Александрийской... — § 21. — С. 7.
21. Проект устава Костромской... — §§ 30, 31. — С. 8-9; Устав Виленской... — § 22. — С. 9; Устав общины... на Кавказе. — § 13. — С. 8; Устав Житомирской... — §§ 35, 38. — С. 11-12; Устав Александрийской... — § 23. — С. 8-9.
22. Устав Виленской... — §§ 47-51. — С. 21-24.
23. Проект устава Костромской... — § 32. — С. 10; Устав Виленской... — § 20. — С. 9-10.
24. Устав Житомирской... — § 40. — С. 13; Устав Александрийской... — § 25. — С. 8.
25. Устав Виленской... — § 29. — С. 13; §§ 38, 39. — С. 17; Устав общины... на Кавказе. — §§ 28, 29, 33. — С. 15-17.
26. Устав общины... на Кавказе. — § 30. — С. 16; Устав Житомирской... — §§ 43, 44. — С. 13-14.
27. Проект устава Костромской... — § 35. — С. 11; Устав общины... на Кавказе. — § 19. — С. 12.
28. Проект устава Костромской... — § 15. — С. 6; Устав Виленской... — § 32. — С. 14; Устав Александрийской... — § 34. — С. 11; Устав Житомирской... — § 49. — С. 15.
29. Проект устава Костромской... — §§ 36, 40. — С. 11, 12; Устав Виленской... — § 42, С. 19; Устав общины... на Кавказе. — §§ 35, 37. — С. 18-19; Устав Житомирской... — §§ 58, 59. — С. 17-18; Устав Александрийской... — §§ 28, 31. — С. 9, 10.
30. Проект устава Костромской... — §§ 33, 34. — С. 10-11; Устав Виленской... — §§ 23, 25. — С. 11; Устав общины... на Кавказе. — § 14, 15. — С. 9-10; Устав Житомирской... — §§ 42, 50. — С. 13, 15; Устав Александрийской... — § 26, 27. — С. 8-9.
31. Проект устава Костромской... — §§ 42, 50. — С. 12, 14; Устав Виленской... — §§ 35, 40. — С. 16, 18; Устав общины... на Кавказе. — §§ 19-22, 34. — С. 12-13, 17.
32. Устав Александрийской... — § 3. — С. 2.

33. Проект устава Костромской... — § 41 — С. 12; Устав Виленской. — § 44. — С. 20; Устав Житомирской... — § 57. — С. 17.
34. Проект устава Костромской... — § 38. — С. 12; Устав Виленской... — § 24. — С. 11; Устав общины... на Кавказе. — § 32. — С. 17.
35. Устав Виленской... — § 45. — С. 20.
36. Устав Житомирской... — § 52. — С. 16, 26-28; Устав Александрийской... — § 29. — С. 9-10.

Анотації

Моисеева Т. Н. Общины сестер милосердия: критерии формирования сестринского персонала (по материалам уставов).

В статье, на основе анализа уставов нескольких территориальных общин Российского Общества Красного Креста, рассматриваются их задачи, основные принципы и критерии формирования и деятельности сестринского персонала.

Ключевые слова: общины сестер милосердия, Российское Общество Красного Креста, Устав.

Moiseeva T. N. Communities of sisters of mercy: criteria of forming of sisterly personnel (on materials of charters).

The article deals with the tasks, basic principles and criteria of formation and activity of nursing staff, analyzing charters of several territorial communities of the Russian Red Cross Society.

Key words: communities of sisters of mercy, Russian Red Cross Society, Regulation.

Надійшла до редакції 20 жовтня 2013 р.

УДК 930.2.2-9

А. І. Федорова

МАРГІНАЛІСТИКА У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ СТАРООБРЯДНИЦТВА ПОДУНАВ'Я

У роботі вводяться в науковий обіг нові джерела з вивчення старообрядництва Подунав'я — записи в книгах. Вони допомагають уточнити історію регіону, простежити географію спілкування старообрядців і т. д.

Ключові слова: маргіналістика, записи в книгах, старообрядці, Подунав'я.